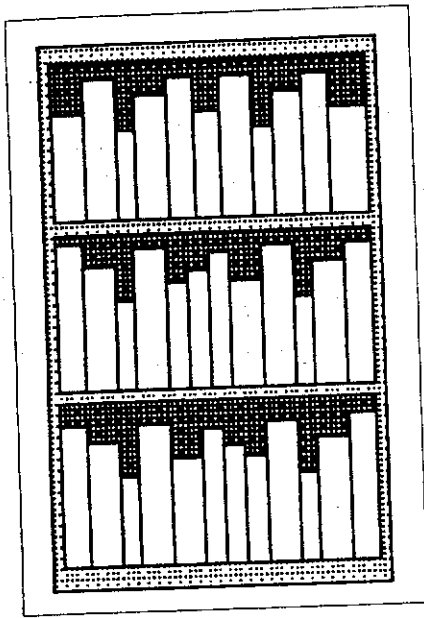

آشنایی با دارالکتب مصر

۲۴۵۸ جلد کتاب بی نظیر خطی بود، یکجا به این کتابخانه اهدا و افزوده شد. کتابها پیوسته در حال افزایش بود و در سال ۱۹۰۴ میلادی نسخه های آن به پنجاه و چهار هزار رسید و پس از افزوده شدن کتابخانه های پراکنده دیگر، سرمایه آن به ۸۸۷۹۶ جلد- به اکثر زبانها- افزایش یافت. در لابلاي این کتابها مجموعه های با ارزش قرآنی و مصحفهای خطی و پوستی و کتابهای زبانشناسی و قانون و تاریخ عرب و مخطوطات و علوم فقه و شریعت اسلامی، از جمله کتابهای آورده شده توسط فرانسویها و انگلیسیها و ایتالیاییها موجود است.

قابل توجه است که استعمارگران به هنگام حملات نظامی خود به این منطقه در کنار لشکرکشی و اشغال، در صدد تحمیل و ترویج و گسترش فرهنگ خود نیز بودند. از این رو لشکری از نویسندگان و محققین نیز در این اشغالها شرکت داشتند.

ساختمان کتابخانه ملی واقع در «باب الخلق»، در قصر محمد ثاقب پاشا، وزیر کار مصر در دوره محمدعلی بود تا اینکه دولت این ساختمان را خریداری و به محل «محكمة استیناف» تبدیل کرد و در سال ۱۹۰۰، محکمه به محل کنونی آن نقل مکان کرد و قصر تخریب شد و ساختمان دارالکتب مصری در محل آن به سبک عربی و اسلامی بنا و پس از یک سال (سال ۱۹۰۲) کتابخانه بازگشایی و افتتاح گردید.

دارالکتب المصریه یکی از مظاهر و نمادهای بارز تمدن و فرهنگ مصر به شمار می رود و در بین کتابخانه های جهان از منزلت و مکانت خاصی برخوردار است. این کتابخانه، مرجع بسیاری از علاقمندان به کتاب و کتابخوانی در سراسر مصر، و در برگیرنده مجموعه های نفیس خطی و کتابهای مرجع در رشته های مختلف است و کتابهای آن به دوازده میلیون نسخه بالغ می گردد.

این کتابخانه به مثابه تاریخ و حافظه و میراث اجدادی مردم مصر تلقی می شود و نما و کلکسیوني از بی نظیرترین مجموعه های خطی و کتیبه های با ارزش فرهنگی طی قرون متوالی مصر است و در تربیت و آموزش و مساعدتهای فکری به نسل کتابخوان و پژوهشگر مصر، چون مدرسه ای موفق عمل کرده است.

تأسیس کتابخانه

این کتابخانه به سال ۱۸۷۰ میلادی توسط وزیر معارف وقت مصر تأسیس شد و بیدرنگ کلیه کتابهای موجود در مساجد و اماکن دینی و اسلامی و کتابخانه های دیوانها و خزائن اداره اوقاف، به ضمیمه نقشه های عربی و شرقی و کتابهای انگلیسی، بویژه اهدایی انجمن مصری در سال ۱۸۷۲ و... جمع آوری و در کتابخانه جای داده شد. تا اینکه در سال ۱۸۷۶ میلادی کتابخانه مصطفی فاضل که دارای

نخستین کتاب چاپ دارالکتب به نام *صبح الاعشى*، در سال ۱۹۱۱ منتشر شد. یادآوری می‌شود از ابتدای گشایش تاکنون، کارکنان کتابخانه از میان ادبای برجسته مصر گزینش شده‌اند و رؤسای آن به ترتیب زمان عبارتند از: احمد لطفی السید، عبدالحمید ابوهیف، منصور فهمی، حافظ ابراهیم، احمد نسیم، احمد رامی، توفیق الحکیم و امین الخولی.

سالن قرآن عثمان

این سالن در مدخل ورودی دارالکتب واقع است و کتابهایی در آن نگاهداری می‌شود که قیمتی برای آنها نمی‌توان گذاشت. تاریخ برخی از این آثار به سالهای اولیه اسلام برمی‌گردد. یکی از بارزترین و مهمترین آنها، قرآنی موسوم به قرآن عثمان است و تاریخ آن به سال ۷۷ برمی‌گردد و کتابت آن بر روی پوست آهو انجام شده و با خط قدیمی کوفی بدون نقطه و حرکت صورت گرفته است. و از دیگر میراث فرهنگی، قرآن امام جعفر صادق (ع) است و در کنار این مجموعه نفیس، قرآنهای فراوان و ارزشمند دیگری، مانند قرآن اهدایی از سوی هند به طول ۱۷۵ و عرض ۶۵ سانتیمتر است و محفظه آن از نقره آمیخته با طلا و یاقوت است. همچنین دهها قرآن اهدا شده به خلفا و سلاطین و پادشاهان مصر، بویژه در دوره ممالیک و عثمانیها. مختصر اینکه مجموعه قرآنهای خطی فوق، مهمترین و با ارزشترین قرآنهای خطی باقیمانده و موجود است.

در کنار این قرآنها، دهها کتاب خطی، از جمله به زبان فارسی، موجود است. مثلاً *البخاری* و *مسلم* و *کتاب العین* و *الطب* از ابن سینا و نسخه اصلی *کلیله و دمنه*.

سالن مطالعه

این سالن در اطراف ساختمان کشیده شده است، خواننده به آسانی می‌تواند از کتابها استفاده کند و سپس به محل خود بازگرداند. بخش فهرستها در این سالن قرار گرفته است که فهرست مؤلفین، عناوین و موضوعات مصنفین است. ایجاد تسهیلات ویژه برای اعضای کتابخانه به صورت اتاقکهای مخصوص مطالعه و دور از سر و صدا و شلوغی کتابخانه،

از جمله مزایای کتابخانه است و خواننده می‌تواند کتابهای مورد نیاز خود را تا فردای آن روز در آن اتاقک گذاشته و به کرات استفاده کند.

از جمله واحدهای این سالن، قسمت ویژه مطبوعات ادواری مصر است که از ابتدا آرشيو شده است. در این قسمت قدیمیترین روزنامه عربی به نام *الوقائع المصریه* به سال ۱۸۴۷ به چشم می‌خورد. همچنین این قسمت به چاپ نمایه‌ای از کلیه مطبوعات مصر بر حسب تاریخ نشر اقدام کرده است.

سالن مخطوطات

چنانکه قبلاً ذکر شده، این کتابخانه مشتمل بر مخطوطات ارزشمندی است که تعداد آنها به بیش از پنجاه و دو هزار نسخه می‌رسد. از جمله آنها می‌توان به دست نوشته‌های اصلی امام غزالی و صدها نسخه خطی فارسی و ترکی ملاحظه شده اشاره کرد.

کتیبه‌هایی که تاریخ آنها به سال ۸۶ و ۹۰ و ۹۱ هجری برمی‌گردد، در کنار این مخطوطات خودنمایی می‌کند. این کتابخانه به منظور حفظ کتابهای خطی از نابودی و گزند حوادث، اقدام به تهیه میکروفیلم کرده که تاکنون بالغ بر چهل و هشت هزار نسخه آن موجود است. قابل توجه است که این فیلمها در دسترس پژوهشگران و متخصصین قرار داده می‌شود. مخطوطات عربی توأم با نقاشی، مانند *البطره لابن الاحنف* به تاریخ ۵۶۰ قمری و *الانغانی* از ابوالفرج اصفهانی و نیز صدها کتاب خطی ارزشمند، از جمله نسخه خطی بوستان سعدی که برای آن دو میلیون دلار قیمتگذاری شده، در این بخش نگهداری می‌شود. کتابخانه مذکور در مقابل ارسال میکروفیلمهای مورد نیاز به کشورهای خارجی، نسخه‌های خطی مورد نیاز خود را از آنها دریافت می‌کند.

سالن هنر و موسیقی

این سالن مشتمل است بر کتابهای تخصصی که به نحوی به هنر مربوط می‌شود و نیز نمایشگاه دائمی از هنرهای مختلف. اما سالن موسیقی که بزرگترین کتابخانه موسیقی

مصر تلقی می‌شود، دربرگیرنده قدیمیترین صفحه‌های موسیقی مصر و صفحه‌های کلاسیک جهان، چون بتهون و باخ و چایکوفسکی و فاکتر و... است. همچنین صفحات قدیمی هنرمندان برجسته مصری، از قبیل سید درویش و عبده الحامولی و... در این مجموعه نگهداری می‌شود. در این سالن بسیاری از قاموسها و فرهنگها و کتابهای هنری و بیش از پنج هزار صفحه گرام (ترانه) و ده هزار نوار کاست موسیقی و دستگاههای ضبط موزیک، برای استفاده و امکانات جانبی دیگر موجود است. در سالن مذکور بخشی به نام توفیق الحکیم، تقریباً نیم نمایشگاهی از لوازم شخصی و برخی از کتابهای ادبای برجسته مصر، از قبیل توفیق الحکیم، عباس محمود عقاد، طه حسین، عبدالرحمن الراقعی و احمد زکی است.

بخش تحقیق

دارالکتب، صرفاً یک کتابخانه عادی نیست؛ بلکه به مثابه مؤسسه تحقیقاتی نیز عمل می‌کند و در برگیرنده مراکز علمی مصر، از قبیل مرکز تحقیق التراث، مرکز تاریخ معاصر مصر، مرکز توسعه کتاب، مرکز ترمیم و پژوهشهای شیمیایی است. از این رو بخش تحقیق آن تاکنون بسیاری از کتابهای مادر و مهم را از قبیل اغانی ابوالفرج اصفهانی، صبح الاعشی از قلقشندی، نهاییه الادب از نویری و تفسیر قرطبی و دیوان مهیار دیلمی و دهها نسخه اصلی دیگر را تصحیح و منتشر کرده است.

دارالکتب دارای بیست و شش کتابخانه عمومی و فرعی در سراسر قاهره است که تحت نظارت مدیریت این کتابخانه کار می‌کند و سه کتابخانه آمریکایی با هشت هزار نسخه کتاب از جمله آنهاست.

خاطرات

از نکات خاطره آمیز این کتابخانه به هنگامی که در باب الخلق قاهره واقع شده بود، این بود که تا دهه ۱۹۳۰ پای هیچ زنی به آن نرسیده و وارد نشده بود. در آن زمان دانشکده ادبیات افتتاح شد و با ورود دختران به این دانشکده، کتابخانه مذکور نیز در انتهای سالن مطالعه خود فقط چهار صندلی

برای استفاده بانوان اختصاص داد.

در مقابل کتابخانه، قهوه‌خانه مشهوری قرار داشت که افراد و شاعرانی چون حافظ ابراهیم و برخی از دوستانش امثال منفلوطی، عقاد، مازنی، طه حسین، توفیق البکری، احمد شوقی، احمد زکی و... در آن رفت و آمد می‌کردند.

با افزوده شدن کتابهای جدید، مسؤولین مجبور شدند آنها را در قفسه‌هایی که بدین منظور تهیه کرده بودند، انتقال و نگهداری کنند. در پایان دهه پنجاه میلادی طی صدور حکمی از سوی دولت، تأسیس ساختمان جدیدی برای دارالکتب در منطقه رملة بولاق در ساحل رود نیل در مساحتی قریب به پانزده هزار متر مربع صادر شد که مجموعه‌ای از کارشناسان و مهندسان مشهور جهان و مصری بر ساخت آن نظارت داشتند. کلنگ سنگ بنای این ساختمان در سالگرد انقلاب در ۱۹۶۱ زده شد و پس از پایان در سال ۱۹۶۹ کلیه کتب و... به آنجا نقل مکان داده شد.

در سال ۱۹۷۱ طی حکمی، این کتابخانه به هیأت عمومی کتاب ضمیمه شد. از این رو دارالکتب ساختمان را مشترکاً با هیأت عمومی تقسیم کردند. اما ساختمان قدیمی کتابخانه در باب الخلق به کتابخانه مرکزی و عمومی شهر قاهره تبدیل گردید.

در خلال سالهای اخیر دکتر سمیر سرخان، رئیس شورای عمومی کتاب، تلاشها و مساعی فراوانی در زمینه نشر و بسط کتاب و گسترش کتابخانه‌ها میدول داشته است. چنانکه یاد شد، کلیه کارمندان و پرسنل اداری و دیگر کارکنان این کتابخانه‌ها از میان تحصیل کرده‌ها و مشتاقان به کتاب و تحقیق برگزیده می‌شوند و آقای دکتر امین عبدالمجید، برنده جایزه ایرانی موقوفات دکتر محمود افشار در زمینه نشر و بسط زبان فارسی در خارج، از جمله کارکنان این کتابخانه است.

* از جناب حجت الاسلام والمسلمین حاج سید محمود مرعشی که این گزارش را در اختیار ما گذاشتند، سپاسگزاریم. منبع: روزنامه الحیاه شماره ۱۰۲۷۸ مورخ ۱۹۹۱/۲/۲۶.